

DEEPPFAKE: A VALÓTLAN VALÓSÁG

Fenyvesi Judit

fenyvesij@gmail.com

**Aczél Petra – Veszelszki Ágnes szerk. (2023) *Deepfake: A valótlan valóság.*
Budapest, Gondolat Kiadó.**

Az Aczél Petra és Veszelszki Ágnes szerkesztésében megjelent kötet a számtalan kihívást és kockázatot is magában rejtő digitális jelenséget, a mesterséges intelligenciával generált manipulált tartalmak, azaz a deepfake világát vizsgálja. A Gondolat Kiadónál 2023-ban megjelent mű a Médiatudományi Könyvek sorozat része és a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanácsa által támogatott, amely az első magyar nyelvű, interdiszciplináris alapokon nyugvó összefoglalás a témában. A tanulmánykötet nemcsak a hazai szakirodalomban hiánypótló, hanem nemzetközi szinten is figyelemre méltó vállalkozás, amely átfogó képet nyújt a technológia kommunikációelméleti, jogi, pszichológiai-pedagógiai, informatikai-kiberbiztonsági és társadalmi aspektusairól, valamint hatásairól.

Már a könyv elején a deepfake fogalmi meghatározásával találkozhat az olvasó, amelyet a köszöntőben, majd az előszóban a szerzők a következőképpen határoznak meg: „valamiféle mesterséges médiatermék, ami a deep machine learning technológia révén jön létre, és ami lehetővé teszi a tökéletesnek, teljesen hihetőnek tűnő, de manipulált videók, fényképek és hangfelvételek létrehozását” (Koltay– Szadai 2023:7), míg a szerkesztők úgy fogalmazzák, hogy „korunk impsztor. Olyan tartalom, kép, üzenet, amely mögött a gyorsan tanuló mesterséges intelligencia dolgozik azért, hogy egy, a valóságra megtévesztésig hasonló, valójában azonban nem létező médiaeseményt hozzon létre” (Aczél– Veszelszki 2023: 10).

A könyv öt fejezete tizennégy tanulmányt tartalmaz, amelyek a deepfake különböző vetületeit tárgyalja. Az első fejezet a deepfake kommunikációs kontextusát helyezi előtérbe. Veszelszki Ágnes az alapvető fogalmak és három (egy-egy névutópárral jellemezhető) dilemma bemutatásával segít eligazodni a deepfake-jelenségben. Összegzésében arra jut, hogy az általa hivatkozott „tanulmányok többsége a deepfake okozta megtévesztés elleni védekezésben a médiatudatosság fontosságát, erősítését emeli ki – ám a kétely kételye paradoxon felhívja a figyelmet arra is, hogy a túlzott óvatosság, a minden információforrásban való kételkedés ugyanúgy veszélyeket hordoz magában” (Veszelszki 2023: 27). Aczél Petra „A deepfake mint hazugság”-ot elemzi, a megtévesztés kommunikációelméleti vonatkozásait taglalja, az információ- valamint az interakció-központú hazugságelméleteket is vizsgálja. A szerző szerint a deepfake „egyrészt a közlő személyét, másrészt a közlés tartalmát tekintve lehet megtévesztő...mint üzenet pedig vét a maximák ellen, és alkalmazza az információmanipuláció módszereit” (Aczél 2023: 38). A deepfake-et mint hazug interakciót írja le tanulmányában. Mezriczky Marcell kutatásában a deepfake online sajtórepresentációjával foglalkozik, az első

magyar megjelenéstől, 2018-tól kezdve 2022-ig. 882 publikációt nézett át a tartalomelemzés módszerével és azt állapította meg, hogy „A deepfake korai éveiben főként pornóval kapcsolták össze a jelenséget...a 2022-es évre a politika, a háború, a bűncselekmények és hamis információk szinte megkülönböztethetetlen új formája az, ami a diskurzusokat uralja” (Mezriczky 2023: 55).

Keleti Arthur, Szabados Levente és Krasznay Csaba írásai a könyv második fejezetében a deepfake mint technológia jelenére és (közel)jövőjére, valamint kiberbiztonsági vonzataira fókuszálnak. Keleti Arthur a bizalom, a technológia és az észlelés kapcsolatának hatását vizsgálja a vélt igazságra, továbbá az ebből kialakuló hitelességet a befogadó félben. Bemutatja a deepfake technológia jelentette kihívásokra adható lehetséges válaszokat, és azt állítja, hogy „a mesterséges intelligenciába vetett bizalom attól függ, hogy az emberi felhasználó miként érzékeli a rendszert” (Keleti 2023: 74). Szabados Levente a „mélyhamisítás” világában a technológia fejlődési dinamikájával, társadalmi elismertségével és alkalmazásával foglalkozik kvalitatív és kvantitatív elemzéseket felhasználva. Következtetéseiből kiderül, hogy „megdöbbentően közel vagyunk a fotorealisztikus szinthez, amely emberi szemlélőket nagyrészt megtéveszt, így az előrelépések már nem is az emberi fogyasztókat, hanem a gépi detektorokat, a deepfake-ellenőrző vagy -azonosító algoritmusokat fogják célozni” (Szabados 2023: 98). Krasznay Csaba esettanulmányokon keresztül mutatja be, milyen megoldásokkal lehetséges a deepfake valódi kockázataival szemben fejleszteni a kibertér védelmét. A kiberbiztonsági, valamint a mesterséges intelligencia okozta kihívások áttekintését követően három védelmi megoldást is ajánl: az egyik az általános tudatosság növelése a deepfake-vel kapcsolatban, a másik a digitális platformszolgáltatók szabályozáson keresztüli kényszerítése, a harmadik pedig az, hogy „az államok stratégiai kommunikációjának kell tudnia kezelni azt a helyzetet, amikor hibrid műveletként vagy katonai konfliktus keretében idegen államok használják”, s hangsúlyozza, hogy ezek „mindegyikének meg kell valósulnia az állami és európai kibervédelem keretében” (Krasznay 2023: 116).

A harmadik rész a deepfake által generált tartalmak jogi és szabályozási kérdéseit, kihívásait tárgyalja. Lendvai Gergely Ferenc a szólásszabadság és a manipulált tartalmak viszonyát vizsgálja, releváns európai, amerikai és más nemzetközi szabályozásokat is ismertet, és arra a következtetésre jut, hogy a deepfake és szólásszabadság kapcsolata „a dermesztő hatás viszonylatában igen komplex jogi szabályozást és megfontolást igényel” (Lendvai 2023: 132). Eszteri Dániel a deepfake adatvédelmi értékelését taglalja, úgy gondolja, hogy előremutató intézkedéseket tartalmaznak az európai uniós jogalkotás irányai, azonban a gyakorlati végrehajthatóság kihívásokat jelenthet. Miklós Gellért a deepfake-tartalmak szabályozását vizsgálja az Európai Unió jogalkotásában, ami „az egyik legnagyobb kihívásként többek között az álhíreket és a jogellenes deepfake-tartalmakat jelölte meg” (Miklós 2023: 156). A fejezet hangsúlyozza, hogy a deepfake nemcsak etikai, hanem jogi szempontból is jelentős problémákat vet fel, különösen a személyiségi jogok és a digitális bizalom területén.

A negyedik részben tartalomipar és influenszer-központú vizsgálatok sora található. Gocsál Ákos a manipulált beszéd használatáról értekezik, kutatásában hangsúlyozza, hogy indokolt annak elemzése, „milyen akusztikai paraméterek, milyen benyomásokért és attitűdökért felelősek” (Gocsál 2023: 177), mivel ezek döntéseket is megalapozhatnak. Guld Ádám szerint a deepfake- és CGI (computer-generated images)-karakterek, a digitálisan létrehozott vagy manipulált influenszerek egyre nagyobb népszerűséget érnek el. Öt példával szemléltet és arról is ír, hogy „jobb tervezhetőséget és nagyobb kontrollt biztosíthatnak a kampányok lebonyolítása során, mint a hagyományos megoldások” (Guld 2023: 209). Horváth Evelin a deepfake és a szépségideál kapcsolatát elemzi, melynek során arra a következtetésre jut,

hogy „a nagy mennyiségű manipulált, idealizált tartalom egy olyan társadalmi szépségideál kialakulását idézi elő, amely a való életben elérhetetlen az emberek számára, így a saját önképünket negatív irányba mozdítja el” (Horváth 2023: 226). Az influenszerek és közösségimédia-platformok szempontjából a deepfake új dimenziókat nyit az ismertségiparban, de egyben komoly hitelességi problémákat is felvet.

Az ötödik fejezet a pszichológiai és pedagógiai dimenziókat tárja fel. Tari Annamária a manipulált tartalmak pszichológiai következményeit, az érzelmek alakulását és az online identitást elemzi, és véleménye szerint „önmagunk védelmében olyan öröktől jelen lévő képességeinkre kell majd támaszkodnunk, mint a józan ész, a tudatosság, a megérzések” (Tari 2023: 250). Kárpáti Andrea az oktatásban rejlő lehetőségekre és kihívásokra világít rá, továbbá megállapítja, hogy habár az iskolában jelen van a deepfake, még nem veszélyezteti a tananyag hitelességét. Az emberi percepció sebezhetősége és a médiatudatosság fontossága központi témaként jelenik meg ebben a szekcióban. A kötet 284 oldalon keresztül tárgyalja az aktuális, sokrétű deepfake jelenséget, érthetővé és hozzáférhetővé teszi a témát mind a tudományos közeg, mind az érdeklődő laikusok számára. Alapmű, amely meghatározó szerepet tölt be a tudományos közéletben, mindemellett egy kisebb technológiai innovációval még inkább kiemelkedhetett volna: a szerzők tartalmainak ún. „hangos” cikkeké történő átalakítása és QR-kódokkal való ellátása lehetővé tette volna azok egyszerű, felhasználóbarát változatát.